

Bp WINCENTY URBAN

PAPIEŻ JAN XXIII i JEGO PONTYFIKAT

PRZEDMOWA

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że w ostatnich latach nawet człowiek nie zaangażowany uczuciowo i nie związany ontologicznie z katolicyzmem i Kościołem Chrystusowym został olśniony krótkim pontyfikatem Ojca Świętego Jana XXIII (1958—1963), niezmiernie owocnym, życiodajnym i płodnym w bogate następstwa. Urokowi Jana XXIII ulegał każdy człowiek, który się z nim zetknął bezpośrednio, lub pośrednio poprzez prasę, radio, telewizję. Postać jego budziła w świadomości człowieka współczesnego żywe uczucia życzliwości, przyjaźni i wdzięczności.

Naród Polski znalazł w sercu tego wielkiego papieża wiele serdecznego ciepła i zrozumienia, poparcia i miłości.

Momenty te stały się główną przyczyną zebrania materiału w dość trudnych warunkach i ograniczonych możliwościach, do skreślenia w miarę dostępnych źródeł i pomocy zarysu pontyfikatu Jana XXIII. Pragnie on być skromnym przyczynkiem w uczczeniu pamięci tego zasłużonego papieża ostatnich czasów.

1. OPINIA ŚWIATA WOBEC PONTYFIKATU JANA XXIII

Opinia katolicka przyjęła z różnym nastawieniem i zaciekawieniem wybranego po śmierci Piusa XII w czasie konklawe w dniu 28.X.1958 r. na papieża patriarchę Wenecji Anioła Józefa Roncalliego, liczącego wówczas 77 rok życia, który przybrał imię Jana XXIII. Wygłoszono wtedy pod jego adresem przeróżne komentarze. Prasa światowa usiłowała wmówić w społeczeństwa, że będzie to papież przejściowy (papa di transizione), a jego pontyfikat w dziejach Kościoła katolickiego określono z góry jako „neutralny”. Koronacja papieża Jana XXIII odbyła się 4 listopada tegoż roku. Pontyfikat swój rozpoczął nowy papież pod hasłem: „błogosławieństwo i pokój”.

Wypowiedziane przedwcześnie na temat jego rozpoczynającego się pontyfikatu zastrzeżenia i obawy wszystkie zawiodły, a papież Jan XXIII (1958—1963) okazał się wybitną indywidualnością, postacią epokową, wyciskającą niezmiernie swoje piętno w życiu społeczeństw „epoki atomowej i kosmicznych lotów”; wytyczył nowe szlaki duchowego życia nie tylko dla katolików, ale dla chrześcijan całego świata, a nawet i innych wyznań.

2. KRÓTKA BIOGRAFIA JANA XXIII

Jan XXIII urodził się 25 listopada 1881 r., w małej wiosce Sotto il Monte, leżącej w Lombardii pod miastem Bergamo. Rodzina Roncallich osiadła w Sotto il Monte od połowy XVI wieku. Rodzice papieża Jana XXIII, Jan Battista i Marianna z domu Mazzola, dorabiali się początkowo jako dzierżawcy w posiadłościach hr. Moriani z Bergamo. Dzięki wytężonej

pracy i oszczędności zdołali z czasem nabyć na własność ziemię dotychczas przez siebie uprawianą.

Początkowo Angelo Roncalli uczęszczał przez trzy lata do szkoły wiejskiej, a następnie przeniósł się do gimnazjum w Celana, miejscowości odległej od Sotto il Monte około 7 km. Drogę tę dziesięcioletni chłopiec musiał codziennie przemierzać dwukrotnie, co szczególnie w zimie było ciężkim zadaniem, przebywać od 4 do 6 godzin na nauce w szkole, a po powrocie do domu odbrabiać lekcje i zadania przy świetle świecy.

W listopadzie 1892 r. Angelo Roncalli otrzymał bezpłatne miejsce w konwiktie biskupim w Bergamo. W małym seminarium duchownym w Bergamo zdobył uznanie przełożonych, którzy skierowali go na dalsze studia do Papieskiego Seminarium św. Apolinarego w Rzymie w 1900 r. Służbę wojskową ze stopniem sierżanta odbył w 1902 r. Nie zawiódł on nadziei swoich przełożonych i w 1904 r. uwieńczył dotychczas studia stopniem doktora teologii. Na jego egzaminie doktorskim z ramienia uniwersytetu, jako asystent, brał udział ks. Eugeniusz Pacelli, późniejszy papież Pius XII.

W tymże roku (10.VIII.1904) diakon Anioł Józef Roncalli otrzymał święcenia kapłańskie z rąk msgra Cepettelli w bazylice S. Maria in Monte Santo w Rzymie. W dniu 11 sierpnia 1904 r. ks. Roncalli odprawił Mszę św. prymicyjną u grobu świętego Piotra w bazylice watykańskiej, a w czasie audiencji w tymże dniu św. Pius X powiedział mu: „Błogosławię księdzu i życzę, by kapłaństwo jego było pociechą dla Kościoła” Św. Pius X nie zawiódł się, bo pontyfikat Jana XXIII stał się jasnym promieniem w dziejach Kościoła. Biskup Bergamo, Radini Tedeschi, powołał go na swego sekretarza oraz poruczył mu obowiązki profesora historii, patrologii i apologetyki w tamtejszym Seminarium Duchownym. W tym czasie odbył też szereg podróży po Europie, Ziemi Świętej, w 1912 r. zwiedził Kraków; ponowną podróż do Polski odbył w 1929 r. W 1909 r. rozpoczął redagowanie czasopisma „La Vita Diocesana”. Pracował też w tym czasie naukowo i ogłosił szereg prac (o kardynale Cezarym Baroniuszu, Akta wizytacji Apostolskiej św. Ka-

rola Boromeusza w diecezji Bergamo ogłoszone drukiem w latach 1936, 1937, 1938, 1946, 1958; później wydał pracę o zmarłym w 1914 r. biskupie Radini Tedeschi, o instytucjach charytatywnych w Bergamo).

Ofiarne i pracowite życie młodego kapłana jeszcze bardziej ukazała pierwsza wojna światowa. Ks. Roncalli w latach 1915—1918 przebywał bowiem w szeregach żołnierskich jako sanitariusz, a następnie jako kapelan.

Z chwilą zakończenia burzy wojennej stanął do pracy na terenie swej diecezji w Bergamo jako ojciec duchowny Seminarium i przewodniczący włoskiego stowarzyszenia Rozkrzewienia Wiary oraz w ramach rozwijającej się Akcji Katolickiej czyli w duszpasterstwie świeckich pod przewodnictwem hierarchii kościelnej. W 1921 r. zaczął pracować w Kongregacji Rozkrzewienia Wiary; w 1924 r. otrzymał nominację na profesora patrystyki na Papieskim Ateneum Laterańskim. W 1925 r. otrzymał sakrę biskupią i jako Wizytator Apostolski udał się do Bułgarii; w 1935 r. został mianowany Wikariuszem Apostolskim w Turcji oraz Delegatem Apostolskim w Grecji, a w 1944 r. Nuncjuszem Apostolskim we Francji:

Papież Pius XII wyniósł go w 1953 r. do godności kardynalskiej i powołał go na stanowisko patriarchy Wenecji i na tym stanowisku został wybrany na Namiestnika Chrystusowego w Kościele, by w nim zajaśnieć w czasie krótkiego stonsunkowo pontyfikatu jako papież jedności i miłości. Wybrany — w trzecim dniu konklawe, po śmierci papieża Piusa XII, we wtorek (28 października 1958 r.) w dwunastym głosowaniu po południu przez kolegium kardynalskie — w głębokiej porcorze powiedział: „widząc w głosach moich braci świętego Kościoła Rzymskiego znak Woli Bożej, przyjmuję wybór i pochylam głowę i plecy moje przed kielichem goryczy i przed ciężarem krzyża”.

Wielki papież zmarł 3 czerwca 1963 r., w poniedziałek Zielonych Świąt, o godz. 19,49, ofiarując swe cierpienia i życie w intencji wielkiego swego dzieła, Soboru Powszechnego i zjednoczenia wierzących, pokoju między narodami w świecie.

Na grobie Jana XXIII ma być wyryty napis wybrany przez niego samego: „Zakon prawdy był w ustach jego, a nieprawość nie znalazła się na wargach jego, w pokoju i w prawości chodził ze mną, a wielu odwiódł od nieprawości” (Malach 2,6).

3. JAN XXIII I JEGO KONTAKT Z ZEWNĘTRZNYM ŚWIATEM I CZŁOWIEKIEM

Papież Jan XXIII w czasie swego pontyfikatu umiał znaleźć sposoby podejścia do każdego człowieka dzisiejszych czasów. Miał on język łatwy i dostępny do porozumienia się nie tylko z ludźmi twardej pracy na roli, fabryce, ale i wysokiej inteligencji pracującej, dyplomacji i innych dostojników światowych.

W roku 1960 przyjął na audiencji z okazji czternastego Narodowego Kongresu Włoskiej Konfederacji Chłopskiej, odbytego w Rzymie, w bazylice św. Piotra liczną pielgrzymkę rolników włoskich i w przemówieniu do nich podkreślił, by nie zapominali o prymacie życia duchownego i wartościach nadprzyrodzonych. Niektórzy usiłują wmówić, twierdził papież, iż katolicy mając wzrok skierowany ku niebu, winni zapominać lub zaniedbywać rzeczy ziemskie, doczesne. Tymczasem oblicze jest przeciwne. Należy mieć nogi dobrze oparte o ziemię celem skutecznej współpracy nad polepszeniem własnych warunków bytu. Kościół broni tego stanowiska w imię rozwoju interesów również materialnych swych synów i córek. Podkreślił też papież słuszną obronę interesów rolnika oraz jego dążeń do polepszenia warunków bytu i osiągnięcia dobrobytu doczesnego. W powiewie nowych czasów i w epoce ciągłego rozwoju technicznego i gospodarczego należy zachować wzrok skierowany ku niebiosom, serce pełne świętych postanowień wierności i miłości ku Bogu. Tylko w ten sposób, zapewniał Jan XXIII, osiągnięcia techniczne mogą się stać źródłem prawdziwego i trwałego postępu duchowego, bez którego w życiu istnieje jedynie chaos i pomieszanie idei.

Papież wykorzystywał każde niemal spotkanie z wiernymi, by kierować ich spojrzenia na istotne problemy życia. W dniu

21 grudnia 1960 r. wygłosił przemówienie do kilku tysięcy pielgrzymów, w którym między innymi podkreślił z naciskiem, że „świat mówi dużo niepotrzebnych słów a jedno jest tylko ważne, że wyszliśmy od Boga i do Boga wracamy”.

W czasie największej audiencji zbiorowej (5.4.1961 r.), złożonej z 80 grup pielgrzymów, w bazylice św. Piotra, w której wzięli udział pielgrzymi europejscy i zamorscy, przestrzegając papież Jan XXIII przed uleganiem sugestii, jakoby „niebo było dziś zamknięte i jego kontakty z ziemią ograniczone, jakoby wszystko streszczało się w rozwoju techniki oraz że nie wolno zapominać o tym, że największe zdobycze techniki są narzędziami w rękę Wszchemocnego Boga”

W dniu 16 września 1961 r. przyjął papież w sali szwajcarskiej, w letniej rezydencji papieskiej w Castel Gandolfo, przeszło dwa tysiące uczestników, z 54 krajów, Międzynarodowego Kongresu Neurologów, w przemówieniu skierowanym do nich powiedział, że „trzeba, aby inteligencja ludzka pozostawała na służbie powszechnej zgody i pokoju”

W okresie napięcia kryzysu kubańskiego w 1962 r., gdy groził wybuch wojny, papież wołał usilnie o pokój na świecie. Nic więc dziwnego, że stosunek papieża Jana XXIII do świata i człowieka zjednał mu żywy oddźwięk nie tylko w świecie wierzących, ale i wśród świata ateistycznego. Toteż z okazji osiemdziesięciolecia urodzin Ojca Świętego m. in. Premier Związku Radzieckiego Nikita S. Chruszczow, przesłał mu gratulacje i życzenia zdrowia i osiągnięć w jego szlachetnym dążeniu do utrzymania pokoju na świecie i do rozwiązywania narastających problemów międzynarodowych przy pomocy wzajemnych rokowań. Papież Jan XXIII w piśmie dziękczynnym wyraził również narodowi radzieckiemu serdeczne życzenia, by rozwijał i umacniał pokój powszechny przez pomyślne osiągnięcie zgody i braterstwa między ludźmi. W 1963 r. miała już miejsce normalna wymiana życzeń noworocznych pomiędzy papieżem Janem XXIII a Przewodniczącym Rady Ministrów Rosji, Nikitą Chruszczowem.

W przemówieniu wigilijnym 1962 r. Ojciec Święty Jan XXIII zaapelował do wszystkich ludzi odpowiedzialnych za losy świata

ta i do całej ludzkości, by wzmożono wysiłki na rzecz pokoju; Bóg stworzył ludzi, aby współpracowali z sobą w duchu braterstwa dla cierpliwego rozwiązywania sprzeczności i dla sprawiedliwego podziału bogactw ziemi. Mówił wtedy papież, że „spośród wszystkich dóbr życia i historii — dóbr dusz ludzkich, ludzi i narodów — pokój jest naprawdę najważniejszym, najcenniejszym”.

Zabiegi szlachetne Jana XXIII o pokój na świecie, w myśl założeń Ewangelii, nie pozostały bez echa. Międzynarodowa Fundacja Balzana z siedzibą w Zurichu przyznała po raz pierwszy nagrodę pokojową za rok 1962, a otrzymał ją Ojciec Święty Jan XXIII. W uzasadnieniu swej decyzji fundacja podkreśliła, że przyznała papieżowi Nagrodę Pokojową za „jego działalność na rzecz pokoju między ludźmi i między narodami, prowadzoną poprzez nieustające wysiłki nad utrzymaniem pokojowych stosunków między państwami, poprzez jego pokojowe apele do dobrej woli ludzkości i poprzez niedawne interwencje dyplomatyczne” Uroczyste przyznanie Nagrody Pokojowej papieżowi Janowi XXIII miało miejsce 1 marca 1963 r. w Zurichu. W dniu 7 marca 1963 r. papież Jan XXIII przyjął w sali tronowej w Watykanie członków Komitetu Nagrody z jego przewodniczącym, byłym prezydentem Włoch, Giovannim Gronchim na czele. W audiencji tej uczestniczyło też 70 dziennikarzy włoskich i zagranicznych, a wśród nich znajdował się redaktor naczelny rosyjskiej „Izwestii” Aleksiej Adżubej, którego wraz z żoną Radą, córką Nikity Chruszczowa, przyjął później papież na krótkiej audiencji prywatnej. Uroczystość wręczenia papieżowi Nagrody Pokojowej im. Balzana odbyła się 10 maja 1963 r. w sali królewskiej Pałacu Apostolskiego na Watykanie. Nagrodę tę papież przeznaczył na utworzenie „wieczystego funduszu pokojowego” o charakterze międzynarodowym. Papież Jan XXIII zaznaczył, iż celem tej fundacji było zachęcenie do inicjatywy na rzecz pokoju i braterstwa między ludźmi i narodami. W związku z otrzymaniem Nagrody Pokojowej papież Jan XXIII złożył wizytę w Kwirinale (5.5.1963 r.)

prezydentowi Republiki Włoskiej, Antonio Segniemu. Była to pierwsza wizyta Jana XXIII u prezydenta Republiki Włoskiej, a druga od roku 1870 (pierwszą wizytę w Kwirynale złożył Pius XII w 1939 r.).

W dniu 14 marca 1963 r. w Rzymie odbył się tzw. Dzień FAO (Międzynarodowej Organizacji do Spraw Żywienia i Rolnictwa ONZ) jako przygotowanie do Światowego Tygodnia Walki z Głodem. Papież Jan XXIII przyjął na audiencji uczestników zjazdu i wygłosił od obecnych i do całego świata orędzie, zachęcając do „rozbudzenia jednomyślnego wysiłku wszystkich do niego zdolnych, by pouczyć człowieka, w jaki sposób w pełni korzystać może z obfitych darów, jakie stwórca dał do dyspozycji ludzkości, by dążyć do odkrywania niezmiernych bogactw natury dla szczęścia i rozwoju człowieka.

4. ŻYCIE WEWNĘTRZNO-ORGANIZACYJNE W KOŚCIELE KATOLICKIM

Papież Jan XXIII dokonał szereg rzeczy, niezmiernie ważnych w życiu organizacyjnym Kościoła, a mianowicie pomnożył liczbę kardynałów po raz pierwszy w dziejach Kościoła do 85. Wśród nich znaleźli się po raz pierwszy: murzyn, Japończyk i Filipińczyk. Na Konsystorzu, odbytym w listopadzie 1959 r., mianował 8 kardynałów, a w marcu 1960 r. siedmiu.

W działalności Jana XXIII największe miejsce zajął bezprzecznie II Sobór Watykański. Na otwarciu II Soboru Watykańskiego przybyło 86 misji rządowych oraz liczni obserwatorzy spośród braci odłączonych.

Grupa włoskich bankierów, przemysłowców i związkowców należących do rzymskiego komitetu współpracującego przy organizacji Soboru ofiarowała 13 stycznia 1963 r. Ojcu Św. 130 tys. dolarów na pomoc dla biskupów, którzy przybędą na II sesję soborową z uboższych diecezji.

Dla nowych warunków współczesnego życia Jan XXIII starał się dostosować nakazy prawa.

Powołał Papieską Komisję Rewizji Prawa Kanonicznego, która ma dokonać „ukoronowania” Synodu Rzymskiego i Soboru Powszechnego, wyrażając w kanonach prawnych postanowienia tych dwóch Zgromadzeń kościelnych, jakie powołał papież.

Zewnętrzna organizacja Kościoła katolickiego w 1962 r. przedstawiała się następująco: kardynałów liczone 85 (w tym kardynałów-biskupów 6, kardynałów-kapłanów 67, kardynałów-diakonów 12, patriarchów 16 (w tym rezydujących 11, tytularnych 5), siedzib metropolitalnych 353, siedzib arcybiskupich 47, siedzib biskupich 1482, rezydujących arcybiskupów i biskupów 1597, arcybiskupich i biskupich siedzib tytularnych sprawujących funkcję nuncjuszy, internuncjuszy, delegatów i wikariuszów apostolskich, sufraganów koadiutorów z prawem następstwa, prałatów i opatów udzielnych, administratorów apostolskich ad nutum S. Sedis oraz prałatów obrządku wschodniego ze zwyczajną osobistą i terytorialną iurysdykcją 1002, prałatur i opactw udzielnych 104, administratur apostolskich ad nutum S. Sedis 10, wikariatów apostolskich 127, prefektur apostolskich 94, misji „swojego prawa” 7. Za pontyfikatu Jana XXIII (do 31.XII.1962 r.) zostało erygowanych 80 nowych stolic arcybiskupich i biskupich, 3 egzarchaty apostolskie, 1 ordynariat dla unitów, 14 prałatur „nullius”, 12 wikariatów, 13 prefektur apostolskich. W okresie od września 1961 r. do lipca 1962 r. Jan XXIII mianował 40 nowych biskupów na obszarach podległych Kongregacji Rozkrzewienia Wiary. W liczbie tej znajduje się 10 Murzynów, 6 Azjatów, 3 Amerykanów, 2 biskupów pochodzenia polinezyjskiego, 18 Europejczyków.

Świadcami niezwykłego a wymownego wydarzenia byli licznie zebrani pielgrzymi w dniu Zielonych Świąt, 21 maja 1961 roku. Oto w bazylice św. Piotra na Watykanie Ojciec Święty Jan XXIII udzielił zbiorowej sakry 14 nowym biskupom przeznaczonym dla różnych krajów pozaeuropejskich.

Szczególnie głośnym echem odbiła się w całym świecie wiadomość, że na tajnym Konsystorzu w dniu 28 marca 1960 r. papież Jan XXIII poraz pierwszy w dziejach Kościoła nadał

kapelusze kardynalski Japończykowi, arcybiskupowi Tatsuo Doi; Filipińczykowi, ks. Rufinowi Santos, arcybiskupowi Manili; oraz Murzynowi, ks. Wawrzyńcowi Rugambye, biskupowi Dar-es Salem w Tanganice.

Za pontyfikatu Jana XXIII Kolegium Kardynalskie zostało powiększone przede wszystkim o niewłoskich członków.

Do początku 1962 r. Jan XXIII kreował na czterech Konsystorzach 52 kardynałów (w r. 1958 powołał 23, w 1959 r. 8, w 1960 r. 7, w 1961 r. 4, w 1962 r. 10). Papież postanowił też powołać do Kolegium Kardynalskiego 3 kardynałów *in petto*, ale nazwisk ich dotąd nie ujawnił. Liczba kardynałów 87 jest najwyższą z dotychczas w historii Kościoła.

W organizacyjnej działalności papieża Jana XXIII warto nadmienić też, że w dniu 14 sierpnia 1961 r. mianował on nowym Sekretarzem Stanu kardynała Amleto Giovanni Cicognani (ur. 1883 Brisighella, diecezja Faenza), dotychczasowego Sekretarza Kongregacji do Spraw Kościoła Wschodniego, autora szeregu prac z zakresu teologii pastoralnej. Dekretem z marca 1963 r. Jan XXIII podniósł też Instytut Filozoficzny i Teologiczny „*Angelicum*”, erygowany w 1580 r. przez Grzegorza XIII, prowadzony przez dominikanów w Rzymie do godności Uniwersytetu Papieskiego (*Pontificia Universitas a S. Thoma Aquinata in Urbe*). Papież Jan XXIII podniósł Instytut Krzewienia Wiary, założony w 1627 r. przez Urbana VIII, do godności uniwersytetu. Studium Dominikańskie w Bolonii, założone w 1246 r. jako Studium Generale, zostało również w 1962 r. wyniesione do stopnia uniwersytetu.

Kongregacja Seminariów i Uniwersytetów upoważniła rektorów wszystkich uniwersytetów katolickich oraz dziekanów wydziałów teologicznych do przyjmowania studentów niekatolików i przyznawania im tytułów naukowych.

W czasie pontyfikatu Jana XXIII starano się uwydatnić rolę poszczególnych obrządków Kościoła w świecie. W 1961 r. papież Jan XXIII konsekrował w obrządku greckim msgrą Coussa, asesora Kongregacji dla Kościoła Wschodniego, a przez to podniósł, jak mówiono, znaczenie liturgii Kościoła Wschodniego i jego prestiż. Podobnie w roku 1961 odbyły się

po raz pierwszy w historii Kościoła Łacińskiego w bazylice św. Piotra w Rzymie święcenia kapłańskie w obrządku Syromalabarskim. W tymże roku (16 kwietnia 1961 r.) w Kaplicy Sykstyńskiej Bazyliki Watykańskiej Jan XXIII odprawił Mszę św. pontyfikalną w obrządku greckim, aby dać przez to wyraz troski swej o katolików obrządków wschodnich.

5. JAN XXIII JAKO NAUCZYCIEL LUDZKOŚCI

Do pierwszych encyklik Jana XXIII zalicza się: „*Ad Petri Cathedram*” z dnia 29 czerwca 1959 r. omawiająca temat jedności chrześcijaństwa i jedności całego świata. Drugą encykliką, wydaną w tymże roku (1 sierpnia 1959 r.), była „*Sacerdotii Nostri primordia*”, ogłoszona z okazji setnej rocznicy śmierci wielkiego duszpasterza, św. Jana Vianneya, w której omawia szeroko i pięknie kapłaństwo w Kościele katolickim. Encyklika „*Grata recordatio*” z 26 września 1959 r. dotyczyła modlitwy różańcowej, niezmiernie ważnej w życiu każdego katolika, w życiu rodzin i społeczeństw katolickich. Papież podkreślił trzy zasadnicze elementy należycie pojętego różańca, mianowicie: kontemplację mistyczną czyli rozważanie różańcowych tajemnic, refleksje osobiste i intencje łączące się z tą modlitwą. Dnia 28 listopada 1959 r. ukazała się encyklika „*Princeps Pastorum*”, poświęcona problemom misji katolickich.

Głośnym echem w świecie odbiła się encyklika „*Mater et Magistra de recentioribus rerum socialium processibus ad christiana praecepta componendis*” z dnia 15 maja 1961 r. i to nie tylko w świecie katolickim, ale i w krajach socjalistycznych; szereg artykułów na jej temat ukazał się w prasie nawet marksistowskiej i ateistycznej. Ma to swoją wymowę. Tytuł dla tej encykliki papież Jan XXIII, jak sam wyjaśnił, zaczerpnął z homilii dawnych papieży, mianowicie z pism Innocentego III (1198—1216).

Encyklika „*Mater et Magistra*” zawiera 4 główne części: pierwsza daje przegląd działalności w kierunku społecznym papieża Leona XIII, Piusa XI oraz Piusa XII; druga omawia zagadnienie własności, interwencji państwa, rozwoju gospo-

darczego i socjalizacji; trzecia zastanawia się nad ogólnymi problemami społecznymi, a czwarta kieruje spojrzenie na konieczność odbudowy stosunków społecznych w duchu prawdy, sprawiedliwości i miłości. Encyklika ta spotkała się z olbrzymim zainteresowaniem w całym świecie. W ciągu 4-ch pierwszych miesięcy po jej ogłoszeniu opublikowano do jej tekstu przeszło 400 komentarzy. Zdecydowanie przychylnie opinie o tej encyklice ukazały się w kołach anglikańskich, protestanckich i prawosławnych.

Encyklika „Mater et Magistra” oznaczana w literaturze światowej skrótem MM., ukazała się w 70 rocznicę ogłoszenia encykliki „Rerum novarum” papieża Leona XIII i w 30 lat po wydaniu przez Piusa XI encykliki „Quadragesimo anno”.

Zauważono, że encyklika „Mater et Magistra” zalicza się do najobszerniejszych encyklik w dotychczasowej historii Kościoła (w wersji angielskiej naliczono w niej 25 tys. słów).

W tymże roku (11 listopada 1961) papież Jan XXIII wydał szóstą z rzędu encyklikę: „Aeterna Dei Sapientia” z okazji 1500 letniej rocznicy śmierci papieża św. Leona Wielkiego (440—461), w której podkreśla ważniejsze daty i epizody z życia Wielkiego Papieża, jego rolę w toczącym się wówczas sporze teologicznym o naturę boską i ludzką Chrystusa, rozstrzygniętym dogmatycznie na Soborze Chalcedońskim w 451 r.. Jan XXIII przedstawia Leona Wielkiego jako nauczyciela jedności kościelnej, uwypukla jego wkład do obrony Rzymu i całej Italii przed groźbą najazdu ze strony Hunów pod wodzą Atylli. Nawiązał też papież w tej encyklice do zbliżającego się Soboru Watykańskiego i myśli zjednoczenia chrześcijan: „w związku z zbliżającym się II Soborem Watykańskim, podczas którego biskupi zgromadzeni wokół Biskupa Rzymskiego i z nim ściśle zespoleni dadzą całemu światu najwspanialszy obraz jedności katolickiej, jest niezwykle pożyteczne i przynoszące pociechę omówienie, choćby pobieżnie wspaniałej idei św. Leona na temat jedności Kościoła. Omówienie to będzie jednocześnie hołdem złożonym pamięci tego niezwykle

mądrygo papieża, w związku ze zbliżającym się tak wielkim wydarzeniem pokarmem duchowym dla wiernych". Encyklikę „Aeterna Dei Sapientia” uznano za jeden „z najbardziej charakterystycznych dokumentów, świadczących o szczególnej trosce Jana XXIII o zjednoczenie wszystkich chrześcijan”.

Następna encyklika papieża Jana XXII z dnia 1 lipca 1962 r.: „Poenitentiam agere” stanowi piękne wezwanie do wszystkich chrześcijan, ażeby przez pokutę przyczynili się do ubłagania u Boga jak najpomyślniejszych wyników dla prac II Soboru Watykańskiego. Celem tego Soboru jest odnowa chrześcijańskiego życia, zjednoczenie braci odłączonych, poszerzenie Królestwa Bożego. Aby Sobór mógł spełnić te zadania należy użyć pomocnych środków o charakterze nadprzyrodzonym, do których obok modlitwy należy bezsprzecznie pokuta. Dlatego należy zachęcać wiernych do pokuty zewnętrznej i wewnętrznej, do cierpliwego i ufego znoszenia rozlicznych trudności i przykrości, do chętnego podejmowania umartwienia.

Potężnie wstrząsnęła światem encyklika Jana XXIII w sprawie pokoju: „Pacem in terris”, ogłoszona w Wielki Czwartek (11 kwietnia 1963 r.); papież kieruje w niej „wielkie wezwanie do miłości”, które „chcieliśmy rzucić ludziom naszych czasów. Niechaj uznają z własnej chęci swoje wspólne pochodzenie, które czyni ich wszystkich braćmi i niech się zjednoczą”

Encyklika skierowana jest nie tylko do katolików, ale do wszystkich ludzi dobrej woli. Ojciec Św. wezwał w niej świat do rozbrowienia, przywrócenia atmosfery zaufania i współpracy wszystkich dla dobra rodziny ludzkiej. Papież mówi w niej, że poczucie sprawiedliwości, rozsądku i człowieczeństwa nakazuje wstrzymanie wyścigu zbrojeń wzbudzających zgrozę i niepokój w społeczeństwach, a spotęgowanie wzajemnego zaufania. Encyklika ta stanowi określenie zasad, na których, według papieża, ma się opierać trwały pokój świata. Uznano ją za „najważniejszą z dotychczasowych wypowiedzi Jana XXIII”, papieża pokoju: „pokój na ziemi, przedmiot głębokiego pragnienia ludzkości wszystkich czasów, może być budowany i może umacniać się tylko przez pełne poszanowanie porządku ustalonego

przez Boga". Pokój między wszystkimi narodami musi się opierać na prawdzie, sprawiedliwości, miłosierdziu i wolności. Papież zachęca w tej encyklice, by „poprzez ideologie, które dzielą ludzi, i ponad tymi ideologiami dokonać odkrycia człowieka”.

Wokół encykliki „Pacem in terris” rozwinęła się niezmiernie żywa wymiana zdań. Uznano ją „za najbardziej magistralny dokument naszego stulecia — według kardynała Leona Józefa Suenens, abpa Malines i Brukseli; za jeden „z najbardziej liberalnych, najbardziej powszechnych, najbardziej ludzkich dokumentów naszej epoki” — w myśl wypowiedzi Huberta H. Humphreya, senatora USA. Dnia 13 marca 1963 r. wręczono specjalnie tekst tej encykliki sekretarzowi Organizacji Narodów Zjednoczonych U Thantowi. Również „Izwestia” w Moskwie powtórzyła myśl Jana XXIII, że ludzkość ma prawo domagać się wstrzymania wyścigu zbrojeń, równoczesnej i równoległej redukcji zbrojeń istniejących, zakazu broni nuklearnej, by w końcu dojść do całkowitego rozbrojenia pod skuteczną kontrolą.

6. BRACIA ODŁĄCZENI

Ojciec Św. Jan XXIII poznał dobrze zagadnienie chrześcijan odłączonych w czasie swych prac dyplomatycznych na Bliskim Wschodzie. Nie poprzestał tylko na poznaniu tego smutnego faktu w dziejach Kościoła, ale pragnął znaleźć pomost do wzajemnego porozumienia.

W dniu 30 kwietnia 1960 r. w Papieskim Kolegium dla Duchowieństwa Ruskiego Jan XXIII oświadczył, że zapowiedziany Sobór Ekumeniczny będzie stanowił krok naprzód na „drodze wzajemnego zrozumienia i zbliżenia wyznań chrześcijańskich”. Podał też papież do wiadomości, że wśród motywów zwołania Soboru dominującą rolę odegrało pragnienie „zbliżenia Kościoła katolickiego do innych wyznań i ułatwienia im powrotu do jedności owczarni Chrystusowej”. Gdy wśród katolików rozwijał się dość intensywnie ruch eku-

meniczny, to i kościół prawosławny nie pozostał obojętny, ale zaczął żywiej propagować u siebie myśl zwołania Soboru.

Prawosławny patriarcha Konstantynopola Athenagoras I podał do wiadomości zamiar odbycia Soboru Kościoła prawosławnego. W tym celu przeprowadził on szereg rozmów w czasie podróży na Bliskim Wschodzie z patriarchami Antiochii, Aleksandrii i Jerozolimy celem osiągnięcia jedności w łonie Kościoła prawosławnego. Patriarcha nadmienił też, że w obecnym stanie idzie głównie o „przyjazne porozumienie” między obu Kościołami, aby z czasem dojść do jedności, o której mówił Zbawiciel.

Postanowiono też odbyć na wyspie Rodos spotkanie przedstawicieli wszystkich Kościołów prawosławnych (patriarchat konstantynopolitański, aleksandryjski, antiochański, jerozolimski, ateński, moskiewski oraz Kościoły autokefaliczne w Serbii, Rumunii, Bułgarii, Albanii i na Cyprze). Organizację spotkania zlecono patriarsze Konstantynopola, Athenagorasowi I i biskupowi Spiridionowi, metropolicie z Rodos.

W międzyczasie (koniec 1960 r.) patriarcha moskiewski, Aleksy, Głowa Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego, w czasie swej podróży na Bliski Wschód był obecny na Mszy św. katolickiej w Aleksandrii, odprawianej w obrządku maronickim.

W 1961 r. udała się do Konstantynopola delegacja watykańska do patriarchy Athenagorasa I w imieniu Przygotowawczej Komisji Soborowej dla Kościołów Wschodnich, złożona z arcybiskupa Giacomo Testa, byłego delegata apostolskiego w Turcji, oraz przewodniczącego Papieskiego Instytutu Orientalistyki, ks. A. Raes, jezuitę. Delegacja miała na celu poinformować osobiście patriarchę oraz patriarchat grecko-prawosławny o przygotowaniach soborowych bez oficjalnego zaproszenia go na Sobór. W tymże roku (1961) arcybiskup Jakuo, Głowa Kościoła Grecko-Prawosławnego, wyraził się, że wprawdzie istnieje jeszcze dziś między Kościołem katolickim i prawosławnym pewien „dystans psychologiczny”, ale nie wolno pomijać wołania narodów w dzisiejszej chwili o zjednoczenie Kościołów; jest możliwość zjednoczenia, oraz zbliżenia się

między Kościołem katolickim i Kościołem prawosławnym, gdzie istnieją „minimalne różnice teologiczne i dogmatyczne”.

Warto nadmienić i o tym, że w 1961 r. w Aleksandrii, w armeńskim kościele patriarchalnym, odbyło się nabożeństwo w intencji zjednoczenia chrześcijan.

W wywiadzie udzielonym Austriackiej Katolickiej Agencji Prasowej (Kathpress), patriarcha Athenagoras I oświadczył się ponownie „za zjednoczeniem całego chrześcijaństwa i za poprawą stosunków między Kościołem katolickim a Kościołami wschodnimi”. Między innymi wyraził się patriarcha, że: „Piotr i Andrzej byli braćmi, jeden działał w Rzymie, drugi w Grecji i tak powinniśmy działać i my, katolicy i prawosławni, jak bracia” Papieża Jana XXIII określił patriarcha jako „zesłanego przez Boga”, a jego apel o zjednoczenie powitał z gorącym uznaniem.

Tenże patriarcha Athenagoras I wyraził się, że prawosławni pokładają wielkie nadzieje w papieżu Janie XXIII: „oczekujemy, że zwróci się on z wezwaniem do Kościołów Wschodnich i że zwoła je na jakiś sobór, dając w ten sposób początek ruchowi zjednoczenia”. Kościół prawosławny ma „prawie wszystko wspólne z Kościołem katolickim: wiarę, Sakramenty, historię, a Pismo Święte jest to samo. Istniejące niezgodności da się usunąć w duchu miłości i wzajemnego porozumienia”.

Podobnie arcybiskup prawosławny Aten, Theoklit, podkreślił w związku z II Soborem Watykańskim, że pozostaje jeszcze długa droga do przebycia w celu osiągnięcia jedności, ale chrześcijaństwo musi zdobyć się na tę odwagę, by starać się zlikwidować istniejące niezgodności.

Arcybiskup Kościoła prawosławnego w Ameryce, Jakobos, powrót chrześcijan do jedności nazwał „palącym życzeniem prawosławia”. Arcybiskup Makarios, prezydent Cypru, w 1962 r. w przemówieniu w Organizacji Narodów Zjednoczonych powiedział, iż wierzy, że „ludność będzie wspólnie kroczyć drogą Boską, która prowadzi do braterstwa narodów w nowym świecie i w nowym życiu ukształtowanym równowagą technicznego i moralnego postępu”.

Po straszliwych doświadczeniach II wojny światowej wzmożła się niebywale tęsknota za zjednoczeniem ludzkości. Uwydatniła się ona również w życiu Kościołów chrześcijańskich.

Po raz pierwszy w dziejach Kościoła Katolickiego mieli wziąć udział w konferencji Światowej Rady Kościołów w New Delhi (18.11.—6.12.1961) obserwatorzy Watykanu, mianowicie O. Edward Duff, jezuita, rektor Katolickiego Instytutu Społecznego w Saint-Louis (USA), O. Jean Groot, delegat holenderski, oraz O. M. J. Le Guillon, prof. Instytutu Dominikańskiego w Saulechoir, oraz dwaj kapłani wyznaczeni przez arcybiskupa Bombaju — kardynała Graciosa, jeden z nich to O. de Saux, benedyktyn, misjonarz w Indiach).

W rozbitym świecie chrześcijańskim wzmagają się ruch zjednoczeniowy, zwany ruchem ekumenicznym. Ruch ten w organizacji międzywyznaniowej, określonej nazwą Światowej Rady Kościołów (WCC), skupia w sobie 176 chrześcijańskich Kościołów pozakatolickich.

W roku 1961 Rosyjski Kościół Prawosławny przystąpił do Światowej Rady Kościołów z siedzibą w Genewie, zgłaszając swoją kandydaturę, podpisaną przez Aleksego, patriarchę Moskwy. Decyzja w sprawie tego przyjęcia miała zapaść na trzecim zgromadzeniu ogólnym Światowej Rady Kościołów, obradującej w New-Delhi (Indie). I rzeczywiście w listopadzie 1961 r. na trzecim zgromadzeniu Rady w New-Delhi, gdzie chrześcijaństwo było reprezentowane przez, z górą, 200 konfesyjnych grup, Kościół prawosławny rosyjski stał się członkiem Światowej Rady Kościołów. Zebranie w New-Delhi było objawem szukania jedności, mimo licznych trudności i rozbieżności. Krok ten oznacza zmianę stanowiska patriarchatu moskiewskiego, który jeszcze w roku 1948 odmówił udziału swego, gdy konstituowała się w Amsterdamie Światowa Rada Kościołów, celem „wspólnego chrześcijańskiego działania” i doprowadzenia do „organicznej jedności”.

W związku z tym sekretarz Papieskiego Sekretariatu dla Spraw Jedności Chrześcijan, msgr J.G.M. Willebrands, słusznie podkreślił, że udział Kościoła Prawosławnego w Świato-

wej Radzie Kościołów może „wiele przyczynić się do osiągnięcia chrześcijańskiej jedności”.

Po długich staraniach patriarcha Athenagoras I zdołał wznowić spotkanie przedstawicieli Kościołów Prawosławnych, czyli ogólnoprawosławną konferencję, na wyspie Rodos w dniach od 25 września do 1 października 1961 r. po długiej przerwie, mianowicie od spotkania na górze Athos w 1930 r.

Przybyli reprezentanci wszystkich Kościołów i patriarchatów (Konstantynopola, Aleksandrii, Antiochii, Jerozolimy, czyli tzw. „starodawne patriarchaty” oraz późniejsze: Moskwy, Bukaresztu, Sofii, Belgradu; Kościoły autokefeliczne Grecji i Cypru; kościoły autonomiczne Polski, Czechosłowacji, Litwy, Finlandii), przedstawiający ponad 180 milionów wiernych, czyli prawie $\frac{1}{5}$ chrześcijan na świecie.

Oprócz oficjalnych członków Kongresu na Rodos wzięli w nim udział również obserwatorzy; jako reprezentant Kościoła katolickiego wziął udział benedyktyn z opactwa Chevetogne. Z ramienia Stolicy Apostolskiej jako obserwator brał udział na Rodos dominikanin Le Guillon. Celem kongresu było zacieśnienie więzów między różnymi Kościołami wschodnimi, zespolenie kościołów prawosławnych, rozpatrzenie napięcia między episkopatem a laikatem, przygotowanie problemów dla dyskusji na mający się odbyć „presynodzie” (soborze), dla którego sześć komisji przygotowywało listę wniosków.

Ruch zmierzający do zaprowadzenia jedności wśród chrześcijan nie pozostał bez echa również i w świecie protestanckim. Przykładów tego jest wiele.

Poprzestańmy tylko na niektórych. W dniach 26 do 28 września 1960 r. odbyło się spotkanie w wspólnocie Taize (Burgundia) 9 biskupów katolickich oraz 65 pastorów reprezentujących różne odłamy protestantyzmu francuskiego; obradowano tutaj nad problemami ewangelizacji zarówno w skali parafialnej, jak też i światowej oraz nad zagadnieniem powrotu do jedności chrześcijaństwa.

Wspólnota Taize jest to jedyny w świecie klasztor protestancki, założony w 1944 r. przez pastora Rogera Schütza;

wówczas studenta protestanckiej teologii i przewodniczącego koła studentów chrześcijańskich w Lozannie, oraz przez Maxa Thuriana, i Piotra Souverain. Celem tego klasztoru jest praca nad zjednoczeniem chrześcijaństwa. Bractwo w Taize urzeczywistnia ekumeniczny charakter chrześcijaństwa. Obok dawnego, starego opactwa rzymsko-katolickiego w Cluny powstało nowoczesne bractwo ekumeniczne. W 1962 r. ukończono tutaj budowę kaplicy-krypty dla odprawiania nabożeństw katolickich i 6 sierpnia 1962 r. biskup Lucien Lebrun z Autun odprawił pierwszą Mszę św.

W dniu 17 października 1960 r. Ojciec Św. Jan XXIII przyjął w Rzymie pastorów z Taize, Rogera Schütza i Maxa Thuriana.

Pastor Pierre Bourguet w studium pt. „Opinion sur le concile” drukowanym we francuskim kwartalniku protestanckim „La Revue reformée” (1961) upatruje możliwości zbliżenia się między katolicyzmem a protestantyzmem nie tyle w „przewyciężaniu” różnic, ale w „pogłębianiu ewangelicznym”.

Nad obecnymi tendencjami do zjednoczenia nurtującymi w łonie chrześcijaństwa obradował też między innymi sprawami w Warszawie (od 27 czerwca do 1 lipca 1961 r.) Komitet Wykonawczy Światowej Federacji Luteranckiej, obejmującej 50 milionów wiernych, zgrupowanych w 62 Kościołach w 33 krajach wszystkich części świata.

W opactwie benedyktyńskim w miejscowości Niederalteich odprawiono wspólne rekolekcje z protestantami w roku 1961; wzięło w nich udział stu kilkudziesięciu katolików i protestantów.

Ewangelicki duszpasterz młodzieżowy H. Halkenhäuser z Würzburga domaga się wprowadzenia w Kościele ewangelickim indywidualnej spowiedzi, gdyż przy ogólnej spowiedzi praktykowanej w Kościele ewangelickim (protestanckim) ujawnia się problem: czy pojedynczy człowiek bez żalu prawdziwego może poprawić swe życie. Pastor Marek Boegner, Głowa Kościoła protestanckiego we Francji, w przemówieniu na uniwersytecie w Bazylei powiedział, że „wszyscy chrześcijanie

powinni przyczynić cię do odnowy życia chrześcijańskiego w duchu wspólnej miłości. Prawda jest tylko tam, gdzie jest miłość, a Jezus Chrystus może dokonać cudu”.

Spojrzenie ku zjednoczeniu zaczęło też iść wśród wyznawców anglikanizmu. Papież Jan XXIII przyjął 2 grudnia 1960 r. anglikańskiego arcybiskupa Centerbury, dr Geoffreya Fishera; wszystko to stanowiło „niewątpliwie wydarzenie historyczne”, chociaż miało ono charakter ściśle prywatny i dyskretny. Była to pierwsza rozmowa od 400 lat od zerwania między Rzymem a Kościołem Anglii, otwierająca nowy rozdział w stosunkach między Kościołem rzymsko-katolickim a Kościołem anglikańskim. Były anglikański arcybiskup Canterbury dr Fisher, w 1962 r. wyznał, że we wzajemnych stosunkach wiele spraw uległo zmianie, przechodząc od wrogości do szacunku i od izolacji do przyjaznej współpracy w dziedzinach związanych z królestwem Bożym.

Ojciec Św. Jan XXIII w 1962 r. przyjął na specjalnej audiencji anglikańskiego biskupa Mervyn Stockwooda z Southwark, którego zdaniem zbliżenie chrześcijan może być wynikiem nie zmiany doktryny ale jedynie zmiany postaw.

W odpowiedzi na to w dniu 5 sierpnia 1962 r. kardynał Bea złożył wizytę Głowie Kościoła anglikańskiego dr Ramseyowi. Fakt to niebywały od czterech wieków kiedy to rzymski kardynał wszedł do siedziby naczelnych władz anglikańskiego Kościoła (pałac Lambeth).

Prymas Kościoła anglikańskiego w Anglii dr Michel Arthur Ramsey, arcybiskup Canterbury, wyraził swą wdzięczność „dla wielkiego ducha miłości, jakim jest obecny papież (Jan XXIII) w swych czynach i słowach”. W roku 1963 w czasie choroby Jana XXIII anglikański arcybiskup Ramsey wezwał do modlitw w intencji papieża, aby odzyskał zdrowie i siły i by mógł „nadal prowadzić swe dzieło miłości”. Podczas swego pobytu w Atenach w roku 1962 wyraził się z wielkim uznaniem o wysiłkach Jana XXIII w celu zjednoczenia chrześcijan i wyraził gorącą nadzieję, iż Sobór Watykański zacieśni więzy między wszystkimi Kościołami chrześcijańskimi.

Nad zbliżeniem między Kościołem a judaizmem rozpoczął pracować ks. J. Oesterreicher, z pochodzenia Żyd austriacki, twórca Instytutu Nauk Judeo-Chrześcijańskich przy Katolickim Uniwersytecie w Seton Hall, w archidiecezji Newark (New Jersey) w Stanach Zjednoczonych, wykazujący wartości wspólne, łączące Stary i Nowy Zakon.

Dr Ronhani, redaktor czasopisma „Myśl Szyicka”, wydawanego przez Paryskie Centrum Islamu w Europie, jako szef europejskich muzułmanów szyickich, liczących około 35 milionów wyznawców na świecie skierował pismo do msgra Felici, generalnego sekretarza Soboru, by zrewidowano teksty dotyczące islamu, znajdujące się w bullach, wypowiedziach soborów i synodów.

Z podanych faktów podkreślamy, że ruch ekumeniczny obejmuje Kościoły inne i ma na celu zjednoczenie różnych wyznań, sekt i Kościołów chrześcijańskich. Powstał on w protestanckim środowisku, właściwie jeszcze w XVI wieku, ale rozmach właściwy i początek dała mu konferencja w Edynburgu w 1910 r., w której uczestniczyli oficjalnie przedstawiciele Kościołów protestanckich celem narad na temat misji w krajach niechrześcijańskich. Do ruchu włączyły się też później Kościoły prawosławne. Formy organizacyjne przyjął ten ruch dopiero w 1948 r., kiedy to w Amsterdamie powstała Światowa Rada Kościołów, która w roku 1962 objęła 196 autonomicznych Kościołów protestanckich, prawosławnych, starokatolickich i Kościół anglikański, reprezentując około połowę chrześcijan na świecie.

W roku 1962 papież Jan XXIII przyjął na audiencji członków najstarszej anglikańskiej wspólnoty kapłańskiej tzw. „Towarzystwa Krzyża Św.” razem z ich superiorem O. Simonsem i wysłuchał relacji o pracy ekumenicznej.

W tymże roku (1962) złożył wizytę kurtuazyjną papieżowi Moderator Prezbiteriańskiego Kościoła Szkockiego dr Archibald Craig, pragnąc przez to dać wyraz „miłości chrześcijańskiej” i uczynić krok „ku polepszeniu stosunków między protestantami i katolikami w Szkocji i na całym świecie”.

Od czasu zwołania przez papieża Soboru spośród czołowych przedstawicieli Kościołów protestanckich odwiedzili Ojca Św.: dr Fisher, arcybiskup Canterbury, prymas Kościoła anglikańskiego, dr Artur Lichtenberger, głowa Episkopalnego Kościoła w Ameryce, pastor dr J. H. Jackson, przewodniczący Kościoła Baptystów w Ameryce (Narodowej Konwencji Baptystów).

Na kongresie konstytucyjnym Światowej Rady Ekumenicznej, odbytym w Amsterdamie w 1948 r. uchwalono Credo, będące warunkiem przyjęcia do Rady Kościołów, w następującym brzmieniu: „Chrystus, nasz Bóg i Zbawiciel” W 1954 r. na Kongresie w Evanston (USA) sformułowano jeszcze szerzej to Credo, że Kościoły zrzeszone w Światowej Radzie Ekumenicznej wierzą, że Jezus Chrystus jest Bogiem i Zbawicielem i pragną wspólnie realizować zadania, przekazane przez Chrystusa Kościołowi na ziemi ku chwale Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego”. W 1961 r. w Genewie nastąpiło złożenie kamienia węgielnego pod budowę nowej siedziby Światowej Rady Ekumenicznej.

Biskupi katoliccy w Anglii i Walii utworzyli komitet składający się z 5 członków pod przewodnictwem msgra Heeman, arcybiskupa Liverpoolu, stawiając sobie piękne cele — prac nad zbliżeniem chrześcijan. W 1961 r. w Niemczech Zachodnich odbyły się wspólne rekolekcje katolików i ewangelików; konferencje dla uczestników wygłaszali księża katoliccy i pastory. W 1962 r. odbyło się w Rzymie spotkanie ekumeniczne pod przewodnictwem kardynała Bea, przewodniczącego Sekretariatu do Spraw Jedności Chrześcijańskiej, w którym wzięło udział ponad 100 osób reprezentujących 43 narodowości i 18 wyznań, w duchu „braterstwa ludzkiego i wiary w jednego Boga” Wśród zebranych znajdowali się żydzi, buddyści, szintości i przedstawiciele wielu wyznań chrześcijańskich. Rada Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Niemczech wysłała do Rzymu swego oficjalnego przedstawiciela w celu nawiązania kontaktów z Sekretariatem do Spraw Jedności Chrześcijan w osobie prof. uniwersytetu w Heidelbergu, Edwarda Schlinka.

Sekretarz Soborowego Sekretariatu dla Spraw Jedności Chrześcijan mons. J. Willebrands złożył w 1962 r. wizytę patriarsze ekumenicznemu Konstantynopola Athenagorasowi i celem omówienia uczestnictwa w II Soborze Watykańskim obserwatorów ze strony Kościoła Prawosławnego. Podobnie uczestniczył on w Genewie w zebraniu Światowej Ekumenicznej Rady Kościołów celem omówienia udziału niekatolickich obserwatorów w II Soborze Watykańskim.

W dniu 10 kwietnia 1962 r. kardynał Augustyn Bea, przewodniczący Soborowego Sekretariatu do Spraw Jedności Chrześcijan wziął udział w seminarium diecezjalnym w Essen w uroczystości zwanej „Dialog Una Sancta”, na którą przybyli też obok teologów katolickich — teolodzy ewangelicy, wśród nich przybyło na to zebranie przeszło dwudziestu pastorów protestanckich w 1962 r. Ekumeniczna Rada Kościołów, Światowa Federacja Wyznania Luterskiego oraz Światowy Związek Reformowany otrzymały zaproszenie do przysłania na II Sobór Watykański swych obserwatorów. Arcybiskup anglikański Canterbury dr Michał Ramsey wyznaczył trzech obserwatorów-delegatów na II Sobór Watykański (dr Moorman z Ripton, Frederich Grant, Ch. Wilfried de Soyas). Dnia 8 lutego 1963 r. Jan XXIII przyjął na dłuższej audiencji zwierzchnika Kościoła Metodystów w Anglii dra Davidsona.

7. PAPIEŻ JAN XXIII I POLSKA

Polska i Kościół Katolicki w Polsce znalazły w sercu papieża Jana XXIII szczególniejszą miłość, wiele życzliwości i pełnego zrozumienia. Papież Jan XXIII w przemówieniu 8 października 1962 r. do biskupów polskich, przybyłych do Rzymu na II Sobór Watykański, wyznał, że „już z domu rodzicielskiego” wyniósł „wielką cześć dla Polski”, w jego dzieciństwie mówiono mu „często o Polsce, o bohaterskim narodzie polskim, o powstaniach wolnościowych” „To Polska i jej losy, często nieszczęśliwe, ale zawsze natchnione ideą, kształtowały w nas chęć do pracy i poświęcenia dla innych”. „Mówiono nam też, że w dalekiej Polsce, w obronie wolności waszego kraju, życie

poświęcił nasz rodak, pochodzący z naszego Bergamo, nazwiskiem Francesco Nullo” Wspomniał też papież Jan XXIII, że odrodzona Polska poświęciła pułkownikowi Nullo pomniki i jego nazwiskiem nazwała ulice, „jako to miało miejsce we Wrocławiu, na Ziemiach Zachodnich, po wiekach odzyskanych”. Nadmienił też papież, że w młodości, gdy „dusza jest pełna wzlotów”, czytał powieści Henryka Sienkiewicza: „Ogniem i mieczem”, „Potop”, „Pana Wołodyjowskiego”. W pierwszych latach jego kapłaństwa, opowiadał papież, mówił mu „wiele o Polsce” msgr Radini Tedeschi, biskup Bergamo, przyjaciel ks. Adama Stefana kardynała Sapielhy. Pięknie pisze ks. bp Franciszek Jop, że: „ta pierwsza audiencja u Ojca św. głęboko się zapisała w naszej pamięci”

Ojciec św. był w Polsce dwukrotnie. Pierwszy raz z okazji Kongresu Eucharystycznego w Wiedniu 1912 r., papież Jan XXIII wybrał się do Polski i zwiedził wówczas Kraków, Wieliczkę, i wyniósł stąd jak najmiłsze wspomnienia. Drugi raz był papież Jan XXIII w Polsce w 1929 r., kiedy to: zwiedził Częstochowę i Sanktuarium Jasnogórskie, Poznań, Warszawę, Gniezno.

W dniu swej koronacji papież Jan XXIII gorąco prosił ks. kardynała Wyszyńskiego, by na Jasnej Górze codziennie modlono się w jego intencji przed cudownym obrazem Matki Bożej Częstochowskiej. Zgodnie z tym życzeniem od dnia 6 listopada 1958 r. codziennie odprawiano Mszę św. w intencji Ojca Świętego w cudownej kaplicy Matki Bożej. Jan XXIII jako wyraz wdzięczności przekazał na Jasną Górę monstrancję przyozdobioną wizerunkiem Matki Bożej Częstochowskiej oraz herbami papieża — Piusa XII, Jana XXIII i kardynała Wyszyńskiego.

Analogiczny gest powtórzył się nieco potem, kiedy w r. 1963 Ojciec święty Jan XXIII w dowód życzliwości dla narodu polskiego ofiarował piękny pierścień papieski dla obrazu św. Józefa w Kaliszu.

Kiedy w roku 1929 msgr Roncalli, późniejszy papież Jan XXIII, bawił w Polsce, wówczas jako Wizytator Apostolski w Bułgarii i w czasie swej bytności na Jasnej Górze wpisał

słowa pełne pięknych życzeń dla Polski: „Fiat pax in virtute tua, Regina Poloniae et abundantia in turribus tuis”.

Warto jeszcze dodać, że kiedy 13 listopada 1962 r. po południu ks. prymas Stefan kardynał Wyszyński i pozostali biskupi zbrali się w kościele św. Andrzeja na Kwirynale, gdzie mieszczą się relikwie św. Stanisława Kostki, by uczestniczyć w nabożeństwie ku czci św. współrodaka, wtedy nieoczekiwanie, w ostatniej chwili papież Jan XXIII zapowiedział swój przyjazd, a następnie po przybyciu w przepięknym przemówieniu podkreślił z wielką serdecznością swoją ojcowską miłość dla katolików polskich i swoją życzliwość dla Polski.

8. II SOBÓR WATYKAŃSKI

Największym bezsprzecznie dziełem w czasie pontyfikatu Jana XXIII, a równocześnie jednym z największych wydarzeń w historii Kościoła, jest II Sobór Watykański. Sobór ten jest najliczniejszym soborem z dotychczas odbytych.

W myśl założeń papieża miał to być sobór ekumeniczny, sobór prawdy, jedności i miłości. Jan XXIII podjął niezmiernie śmiałą myśl zwołania soboru, ale myśl zbawienną dla naszych czasów i ich dążeń w epoce atomu i kosmicznych lotów. Papież pragnął, aby przez sobór „duchowieństwo przyozdobiło się nowym blaskiem świętości, by lud mógł być skutecznie nauczony o prawdzie, wierze i chrześcijańskich obyczajach, by młode pokolenia rosnące jako nadzieja lepszych czasów mogły być dobrze wychowywane, by panowała sprawiedliwość”. Ma to być w myśl założeń Jana XXIII równocześnie sobór duszpasterski.

Ojciec Św. Jan XXIII w Motu Proprio z dnia 25 stycznia 1959 r. w bazylice św. Pawła za Murami podał do wiadomości wiernych swój pielęgnowany od początku swego pontyfikatu zamiar zwołania soboru ekumenicznego: „W Naszym umyśle utkwiło natchnienie Najwyższego, myśl jaka od początku Naszego pontyfikatu jawiła się Nam jakby kwiat nieoczekiwanej wiosny myśl zwołania Soboru Powszechnego” (Motu Proprio 5.VI.1960 r.).

Z powziętym planem papież nie zwlekał. W dniu Zesłania Ducha Świętego (17.V.1959) papież Jan XXIII otworzył fazę przedprzygotowawczą II Soboru Watykańskiego, zwołując Komisję Przedprzygotowawczą Soboru, złożoną „z najbardziej dobranych prałatów Kurii Rzymskiej”, na czele z sekretarzem stanu, kardynałem Domenico Tardinim. Komisja Przedprzygotowawcza skierowała do biskupów całego świata katolickiego zapytanie, jakie sprawy należałoby omówić na przyszłym soborze, mającym nosić w myśl zarządzenia Jana XXIII nazwę II Soboru Watykańskiego. Nadesłano wówczas ponad dwa tysiące odpowiedzi. Zagadnienia te powierzono komisjom do rozpatrzenia i zakwalifikowania ich dla obrad soborowych. W encyklice *Ad Petri Cathedram* z dnia 29 czerwca 1959 r. podał papież, że głównym celem II Soboru Watykańskiego ma być przyczynienie się „do wzrostu wiary katolickiej i zbawiennego odrodzenia obyczajów chrześcijańskiego ludu”, przystosowanie karności kościelnej odpowiednio do potrzeb naszych czasów; równocześnie sobór ma stanowić bez wątpienia „wspaniały widok jedności i miłości”, aby „odłączeni od Stolicy Apostolskiej” znaleźli w nim „słodką zachętę do szukania i odnalezienia jedności”

Komisja Przedprzygotowawcza Soboru Powszechnego, jak wspomiano, zebrała materiały nadesłane przez dwa tysiące biskupów, zasięgała opinii uniwersytetów katolickich i wydziałów teologicznych na całym świecie.

Opracowanie zebranych materiałów i przygotowanie konkretnych dla życia projektów i wniosków na przyszłe obrady soborowe — to krok następny.

Celem opracowania przedłożonych materiałów papież Jan XXIII powołał do życia 10 Komisji Przygotowawczych-Specjalnych oraz Komisję Centralną (Główną), w skład której weszło 75 najwybitniejszych członków hierarchii kościelnej, reprezentujących wszystkie kontynenty i rasy na kuli ziemskiej. Komisja Centralna miała koordynować prace poszczególnych Komisji i ustalać normy prac dla całego Soboru. Wnet utworzono jeszcze Sekretariat dla Spraw Jedności Chrześcijan pod przewodnictwem kardynała Bea; sekretarzem

jego został ks. Willebrands. Komisji Centralnej miał przewodniczyć sam papież lub wyznaczony przez Ojca Świętego pełnomocny zastępca. Sekretarz Komisji Centralnej ma być też sekretarzem generalnym Soboru, a został nim arcybiskup Pericle Felici, i jako taki miał kierować w praktyce soborowymi pracami przygotowawczymi, został on konsekrowany na biskupa w 1960 r. przez Jana XXIII. Z polskiej hierarchii do Komisji Centralnej wszedł ks. kardynał Wyszyński.

Komisje te były następujące: 1) Komisja Teologiczna dla Spraw Wiary Pisma Świętego i Tradycji z przewodniczącym kardynałem Alfredo Ottavianim, sekretarzem Kongregacji św. Officium, której prefektem jest sam papież; 2) Komisja dla Spraw Biskupów i Zarządu Diecezji z przewodniczącym kardynałem Marcello Mimim, sekretarzem Kongregacji Konsystorialnej, której przewodnictwo należy również do papieża; (zastępcą jej był kardynał Paweł Marella); 3) Komisja dla Dyscypliny Kleru i Wiernych z kardynałem Pietro Ciriacim jako przewodniczącym; 4) Komisja dla Spraw Zakonów, na czele z kardynałem Valerio Valeri, zmarłym w 1963 r.; 5) Komisja dla tzw. Dyscypliny Sakramentów, na czele której stał kardynał Benedetto Aloisi Masella; 6) Komisja dla Świętej Liturgii z kardynałem Gaetano Cicognani, prefektem Kongregacji Obrzędów na czele (po jego śmierci w 1962 r. przewodnictwo przejął kardynał Laraona); 7) Komisja dla Studiów Teologicznych Uniwersytetów i Seminariów Katolickich, pozostająca pod kierownictwem kardynała Giuseppe Pizzardo; 8) Komisja dla Spraw Kościołów Wschodnich z przewodniczącym kardynałem Amleto Cicognanim; 9) Komisja dla Spraw Misji, której przewodził kardynał Gregorio Agagianian; 10) Komisja dla Spraw Akcji Katolickiej i Apostolatu Osób Świeckich z kardynałem Fernando Cento.

W dniu 17 grudnia 1962 r. ukonstytuowała się jeszcze Komisja Kardynałów koordynacyjno-kierownicza (Commissione Primaria), a jej przewodniczącym został kardynał Amleto Giovanni Cicognani, sekretarz stanu, której celem jest koordynacja prac innych Komisji, określanie jaśniejszego planu generalnego i celu Soboru.

Ojciec Św. Jan XXIII zastrzegł sobie w Motu Proprio, że w miarę potrzeby powołać może dalsze Komisje. Papież powołał też osobny Sekretariat dla Spraw Radia, i Telewizji celem usprawnienia obsługi informacyjnej. Specjalna rada, powołana przez Ojca Świętego, miała informować o przebiegu Soboru przedstawicieli wyznań chrześcijańskich nie będących w łączności ze Stolicą Apostolską. W Motu Proprio z dnia 5 czerwca 1960 r. w dniu Zesłania Ducha Świętego papież zamknął fazę przedprzygotowawczą II Soboru Watykańskiego, a rozpoczęły się bezpośrednie przygotowania wtedy do Soboru Ekumenicznego.

Wspomiane Motu Proprio stanowi „kamień węgielny” II Soboru Watykańskiego.

Sobór więc miał się odbyć w czterech etapach: 1) faza przedprzygotowawcza; 2) faza przygotowawcza; 3) właściwy sobór; 4) ogłoszenie akt soboru.

Sobór ten został niezmiernie sumiennie przygotowany. Arcybiskup Felici, sekretarz Soborowej Komisji Przygotowawczej, musiał przejrzeć 8 972 odpowiedzi (w 15 tomach) na przedstawione pytania, przysłane do członków katolickiej hierarchii w świecie i do laikatu.

Uroczysta inauguracja drugiego etapu prac przygotowawczych do Soboru Powszechnego odbyła się 14 listopada 1960 r. w bazylice św. Piotra w Rzymie, w której wziął udział papież Jan XXIII i członkowie soborowych Komisji, wielu biskupów i prałatów, członków i konsultorów soborowych, księży przygodnych. Papież otworzył uroczyste prace Komisji II Soboru Watykańskiego wspomnianym aktem.

W pracach Komisji na różnych szczeblach i stanowiskach uczestniczyło 728 osób, wśród nich 49 kardynałów, 5 patriarchów i 33 arcybiskupów, 218 prałatów i księży świeckich, 239 zakonników, 8 świeckich.

W Komisjach brali udział i Polacy (abp Kominek w Komisji Apostolatu Świeckich, abp Gawlina — sekretarz Komisji Biskupów i Zarządu Diecezji, abp Baziak w Komisji Dyscypliny Kleru, bp Zakrzewski i bp Kowalski w Komisji Liturgicznej, bp Bednorz w Sekretariacie dla Spraw współczesnych

Środków Propagowania Myśli; w Komisjach byli też księża polscy: O. Szrant, infułat Filipiak, prałat Deskur, O. Bednarski).

Ojciec Św. Jan XXIII obrał za patrona II Soboru Watykańskiego św. Józefa.

W dniu 11 kwietnia 1961 r. Jan XXIII ogłosił list apostolski: „Celebrandi Concilii Oecumenici” do wszystkich arcybiskupów i biskupów na całym świecie, w którym podkreślił olbrzymi postęp prac soborowych i wezwał wiernych do modlitwy w intencji Soboru. W dniach 12—22 czerwca 1961 r. odbyło się pierwsze posiedzenie Komisji Centralnej w sali Della Congregazione w Pałacu Watykańskim, której przewodniczył osobiście sam papież Jan XXIII, a jej przedmiotem było ustalenie kolejności spraw i zagadnień przedłożonych na Soborze. Papież Jan XXIII życzył sobie, aby w Soborze wzięli udział też obserwatorzy Kościołów niekatolickich (bracia odłączeni), którzy zostali później nazwani oficjalnie „obserwatorami-delegatami” (observatores delegati). Zaproszeni zostali też na Sobór przedstawiciele państw. W tym celu przewodniczący Sekretariatu dla Spraw Jedności Kościoła, kardynał Bea, przeprowadził z „wielką dyplomatyczną zręcznością”, „w sposób lojalny i wielkoduszny” szereg pertraktacji. Celem udzielania informacji soborowych prawdziwie i dokładnie Stolica Apostolska zorganizowała specjalne Biuro Prasowe Soboru, którego kierownikiem został mianowany ks. Fausto Vaillanc. Na czele polskiej sekcji biura stał ks. Stefan Wesoły.

Bullą konwokacyjną „*Humanae salutis*” (25 grudnia 1961) Ojciec Św. Jan XXIII zapowiedział otwarcie II Soboru Watykańskiego na rok 1962: „na mocy autorytetu Pana Naszego Jezusa Chrystusa, świętych apostołów Piotra i Pawła oraz Naszego własnego zapowiadamy na rok 1962, Ekumeniczny i Powszechny Sobór, obwieszczamy go i zwołujemy. Odbędzie się on w Bazylice Watykańskiej”.

Dnia 2 lutego 1962 r. Ojciec Św. Jan XXIII wydał Motu Proprio, którym ogłosił datę rozpoczęcia II Soboru Watykańskiego, mianowicie dzień święta Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny, 11 października 1962 r. Data ta, pisze papież,

„została wybrana przez Nas ze względu na przypadającą na ten dzień rocznicę wielkiego Soboru w Efesie, który posiada tak wielkie znaczenie dla dziejów całego Kościoła”. W 1962 r. Ojciec Św. Jan XXIII wystosował do wszystkich wiernych specjalną odezwę, która rozpoczyna się od słów: „Oecumenicum Concilium”, zachęcającą do modlitw, aby II Sobór Watykański był „nowym Ześłaniem Ducha Świętego”.

Ostatnia (siódma) Sesja Centralnej Komisji Soborowej odbyła się w dniach 12—20 czerwca 1962 r. Odtąd dalsze prace przygotowawcze do Soboru kontynuować miał Sekretariat Ogólny i Komisja Techniczno-Organizacyjna.

Służba techniczna Miasta Watykańskiego przystąpiła do pracy związanej z przygotowaniem bazyliki św. Piotra do obrad soborowych.

Teksty przygotowane przez Komisję Przed-soborowe mieszczą się w 119 zeszytach o 2 045 stronicach i obejmują one 68 tzw. „schematów” przygotowanych przez Komisję Centralną. Nie wszystkie jednak schematy zostały uznane i zakwalifikowane przez Ojca Świętego Jana XXIII jako materiał do przedłożenia pod obrady soborowe.

Wszystkie wnioski, projekty, nadesłane do Komisji Przeprowadzawczej, zebrano w całość i ogłoszono drukiem w 16 tomach, które wraz z indeksem objęły blisko 10 000 stronic.

Papież Jan XXIII zamianował następujących członków Rady Prezydialnej II Soboru Watykańskiego Powszechnego: kard. kard. Eugenio Tisserant, Achille Lienart, Ignazio Gabriele Tappouni, Normanuo Tonnuasco Gilroy, Francesco Spelman, Enrico Play Daniel, Giuseppe Frings, Ernesto Ruffini, Antonio Caggiano, Bernardo Giovanni Alfrink.

Kardynał Amleto Giovanni Cicognani, sekretarz stanu, został przewodniczącym Sekretariatu do Nadzwyczajnych Prac Soborowych, a członkami Sekretariatu zostali: kard. kard. Giuseppe Siri, Giovanni Battista Montini, Carlo Confalonieri, Giulio Doepfner, Alberto Gregorio Meyer, Lame Giuseppe Suenens.

Przewodniczącym Trybunału Administracyjnego II Soboru Watykańskiego został kardynał Francesco Roberti.

Sekretarzem generalnym II Soboru Watykańskiego został msgr Pericle Felici. On też objął obowiązki sekretarza Sekretariatu dla Nadzwyczajnych Spraw Soborowych. Na czele Komisji Soboru stanęli kardynałowie: Ottaviani, Marella, Ciconani, Masella, Ciriaci, Valeri, Larraona, Pizzardo, Cento.

Ustalono też regulamin obrad. Każdy dzień obrad rozpocząć się miał Mszą św. Jako język oficjalny Soboru przyjęto łacinę. Decyzje miały być przyjmowane większością głosów $\frac{2}{3}$. Obrady Soboru będą się odbywać w czasie sesji publicznych, ogólnych zgromadzeń roboczych, zamkniętych, oraz w Komisjach.

Ogłoszono też listę niekatolickich (w ilości 12) wyznań, lub grup wyznaniowych chrześcijańskich, które przyjęły zaproszenie Stolicy Apostolskiej przysłania obserwatorów na sobór.

Dnia 11 września 1962 r. Jan XXIII wygłosił przedsoborowe orędzie, w którym podkreślił, że nadchodzący Sobór wyrazi „tęsknotę ludów za pokojem, który uniemożliwi zbrojne konflikty i który winien mieć swe korzenie i gwarancje w sercu każdego człowieka” Sobór ten zechce podkreślić w „formie najbardziej świętej i solennej najgłębsze zastosowanie braterstwa i miłości”.

Uroczyste otwarcie II Soboru Watykańskiego Powszechnego odbyło się 11 października 1962 r. o godzinie 9.30 w bazylice św. Piotra na Watykanie. Jest to największe wydarzenie w dziejach Kościoła w ostatnich czasach.

W orędziu swym na otwarcie Soboru mówił Jan XXIII, że świat dzisiejszy „oczekuje bodźców, które by go pchnęły w kierunku przepojenia nauką Kościoła sumień ludzkich w pełnej zgodzie i wierności z autentyczną doktryną Kościoła, przestudiowaną i podawaną w formie naukowej i literackiej właściwej współczesnej mentalności”

W uroczystości otwarcia Soboru wzięło udział 2 540 Ojców Soboru; obecni byli przedstawiciele 85 państw i organizacji międzynarodowych oraz ponad 30 obserwatorów delegowanych na Sobór przez różne wyznania chrześcijańskie.

Stosownie do wezwań, wysłanych do biskupów i przełożonych zakonnych, prawo i obowiązek uczestniczenia w Soborze

miało 2 908 osób (85 kardynałów, 8 patriarchów, 535 arcybiskupów, 2 184 biskupów, 12 opatów, 17 prałatów niezależnych, 67 przełożonych zakonów oraz zgromadzeń zakonnych).

Ojciec Św. Jan XXIII powołał też 195 ekspertów soborowych spośród teologów, biblistów, kanonistów, liturgistów, historyków, wybitnych w dziedzinie swych specjalności. Wśród nich znaleźli się Polacy (ks. Bolesław Filipiak, ks. Andrzej Deskur, ks. Władysław Sikora i O. Feliks Bednarski).

Poza tymi ekspertami biskupi różnych narodów mieli przy sobie swoich biegłych i sekretarzy, którzy służyli im pomocą w opracowywaniu zagadnień. Polscy biskupi nie mieli ze sobą żadnych biegłych.

Było też wielu korespondentów prasowych z całego świata (około 1 000).

Przybyli również na sobór obserwatorzy Cerkwi rosyjskiej.

Na kongregacjach generalnych czyli plenarnych posiedzeniach soboru ojcowie omawiali najważniejsze sprawy Kościoła i przygotowywali odpowiednie uchwały.

Takich kongregacji generalnych na pierwszej sesji Soboru Watykańskiego było 18 (pierwsza 13 października 1962, ostatnia 13 listopada 1962).

Pierwsza sesja II Soboru Watykańskiego odrzuciła jednak 20 listopada 1962 r. schemat „o źródłach objawienia”; 1 368 ojców soboru wypowiedziało się za jego odrzuceniem, a 822 za przyjęciem jako podstawy do dalszej dyskusji. Wprawdzie przeciwnikom zabrakło kwalifikowanej większości (czyli $\frac{2}{3}$), ale papież Jan XXIII osobistą interwencją nakazał skierować schemat do ponownego opracowania.

Wydane „Typis Polyglottis Vaticanis” w 1962 r. „Schemata Constitutionum et Decretorum de quibus disceptabitur in Concilii sessionibus” obejmuje w „Series Prima” schematów siedem (271 stronik druku), mianowicie: 1) Schema Constitutionis dogmaticae de fontibus revelationis; 2) Schema Constitutionis dogmaticae de deposito Fidei pure custodiendo; 3) Schema Constitutionis dogmaticae de ordine morali Christiano; 4) Schema Constitutionis dogmaticae de castitate, matrimonio, familia, virginitate; 5) Schema Constitutionis de Sacra Liturgia;

6) Schema Constitutionis de instrumentis communicationis socialis; 7) Schema Decreti de Ecclesiae unitate.

„Series Secunda” zawiera na 122 stronicach druku dwa schematy: 1) Schema Constitutionis dogmaticae de Ecclesia; 2) De Beata Maria Virgine Matre Dei et Matre hominum.

W 1963 r. wydrukowano schematy II serii osobno jeszcze i rozesłano je biskupom katolickim: 1) Schema Constitutionis dogmaticae de Ecclesia; 2) Schema Decreti de Episcopis ac de Dioecesium Regimine; 3) De Oecumenismo; 4) De clericis; 5) De statibus perfectionis acquirendae; 6) De cura animarum.

Obrady soborowe I sesji Soboru Watykańskiego rozpoczęły się sprawami liturgicznymi, chociaż początkowo schemat liturgiczny nie był podkreślany na pierwszym miejscu porządku obrad. Sobór zajął się najpierw schematem liturgicznym, aby zadokumentować, że jego celem jest przede wszystkim religijne odnowienie Kościoła. Sobór więc zatwierdził generalne zasady reformy liturgicznej i odrodzenia na tym polu. Pragnął on dostosować do potrzeb współczesnego życia to, co w Kościele jest zmienne, usunąć przeszkody piętrzące się na drodze do pojednania chrześcijan i przyczynić się do zbliżenia wszystkich do Chrystusa. Sobór przyjmując generalne zasady reformy, stanął na stanowisku, że „nie jest konieczna absolutna jednolitość liturgiczna u wszystkich narodów. Zostawił dla liturgii otwarte drzwi tak, by się mogła dopasować do różnych środowisk”

Na I sesji II Soboru Watykańskiego rozpoczęto załatwiać sprawy od schematu liturgicznego, jak już wspomniano, „omawiającego dialog człowieka z Bogiem”, czyli od najwyższego porządku wzajemnych stosunków, które należy ustawić „na trwałym fundamencie objawienia i nauki apostoelskiej” Następnie omówiono pięć innych schematów, jak o społecznych środkach przekazywania myśli, sprawę Kościołów wschodnich, rozważono schemat o Kościele Chrystusowym.

Polscy biskupi w liczbie 7 brali udział w Komisjach Soborowych. Kardynał Wyszyński został wybrany członkiem Komisji dla Spraw Apostolstwa Świeckich, ale zrezygnował z tej godności, ponieważ papież poprzednio mianował go (18 paź-

dzielnika) członkiem Sekretariatu dla Spraw Nadzwyczajnych. Ks. abp Baraniak został członkiem Komisji dla Spraw Kościoła Wschodniego; ks. bp Jop został członkiem Komisji Liturgicznej; ks. bp Klepacz członkiem Komisji dla Spraw Seminariorów Duchownych i Uniwersytetów Katolickich; papież zamianował abpa Kominka i bpa Bednorza członkami Komisji dla Spraw Apostolstwa Świeckich, dla Spraw Prasy i Rozpowszechnienia Myśli. Bp Nowicki należał do Trybunału Administracyjnego Soboru. Abp Król z Filadelfii otrzymał nominację na jednego z członków stałych zastępców sekretarza generalnego Soboru abpa Felici.

W przemówieniu 8 grudnia 1962 r. Ojciec Św. Jan XXIII z okazji zamknięcia obrad pierwszego okresu Soboru Ekumenicznego II Watykańskiego podkreślił, że „Sobór w swojej rzeczywistości jest aktem wiary w Boga, aktem posłuszeństwa względem jego praw, szczerego wysiłku, by odpowiedzieć na Boży plan odkupienia” I Sesja była jakby „wstępem próbnym i uroczystym do wielkiego dzieła Soboru, wejściem pełnym dobrej woli do wgłębienia się w samą istotę upragnionego przez Pana planu”. Papież wyraził przekonanie, że Sobór ten wpłynie „nader korzystnie na rozwój załączków religijnej tężyzny i ludzkiego postępu”

Otwarcia II Sesji II Soboru Watykańskiego papież Jan XXIII już się nie doczekał. Dzieło jego zaczął kontynuować papież Paweł VI i otworzył 29 września 1963 r. II Sesję, by dać światu upragnione środki do twórczego życia.

ZAKOŃCZENIE

Ujęcie syntetyczne działalności każdego człowieka napotyka niewątpliwie na szereg przeróżnych trudności, niekiedy niemal niepokonalnych.

Uchwycenie dróg życiowych i rządów Ojca Św. Jana XXIII nie sprawiało specjalnych borykań się i nie rodziło zbyt wiele oporów. Papież ten wyszedł z niezmiernie jasnym programem działania na przeciw współczesnego człowieka i społeczeństw, ogromnie skłóconych i poróżnionych, mianowicie „z błogo-

sławieństwem i pokojem”; hasło to zagrało na strunach serc ludzkich niezmiernie wdzięcznym echem, i przyczyniło się do osłabienia a niekiedy i rozładowania całkowitego, napięć i różnic.

Ojca Św. Jana XXIII nazwano słusznie „papieżem zaproszeń i nadziei”. Pragnął on nawiązać kontakt z każdym człowiekiem i całym światem i dokonał w czasie swego pontyfikatu tego niezmiernie ważnego i trudnego zadania. Starał się zbratać ludzkość i skupić ją przy Chrystusie, jego prawdzie, Kościele. W tym względzie rzeczywiście usunął wiele barier, uprzedzeń, zastrzeżeń.

Przyjęcie II Soboru Watykańskiego przez świat i reakcja na jego myśli, poczynania, założenia i plany, żywe zainteresowanie się jest najlepszym tego odbiciem i wydźwiękiem. Zwołanie Soboru Watykańskiego przez Jana XXIII oraz podanie dróg nowych dla przeprowadzenia dialogu ze współczesnym światem będzie stanowić chlubę jego pontyfikatu w dziejach Kościoła katolickiego. Papież Jan XXIII w swej działalności dał przepiękne „przymierze między naturą a łaską” i dlatego umiał otworzyć źródła nowych sił życia wewnętrznego w Kościele Chrystusowym, z których może tak obficie korzystać współczesny człowiek. Osobistym życiem, święcie prowadzonym, wskazał na ożywcze moce, wypływające z ewangelii, otwartej zawsze do bogatego przeżywania wartości Chrystusowych.

Papież Jan XXIII „żył wiarą pełną piersią” i na podstawie wiary tworzył piękno ducha a równocześnie z jej wartością i światłem miłości ewangelicznej wyszedł na spotkanie z Bogiem, człowiekiem, światem.

Papież Jan XXIII nie zawiódł się na swych metodach. Świat je zrozumiał i ocenił dobrze.